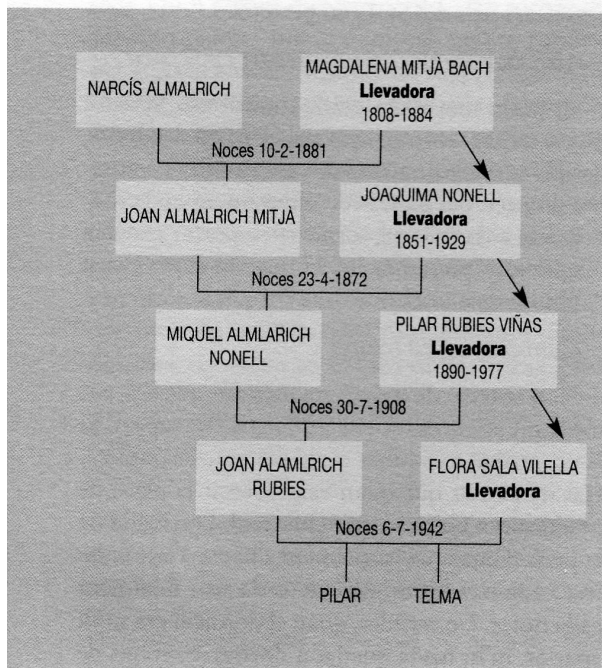

Una nissaga de llevadores celranenques, del 1831 al 1975

Després d'haver parlat, en el número 29 d'aquesta revista, de la llevadora Pilar Solés, que exercí a la vila de Celrà durant 44 anys, del 1954 al 1995, vaig considerar que calia tractar també sobre les col·legues que la van precedir, i es va donar la casualitat que totes elles estan emparentades, no consanguiniament sinó per relació de sogra-jove. És per això que he dibuixat un organigrama generacional que ens permetrà comprendre millor aquesta vinculació familiar.

Reprendré la narració en ordre invers, o sigui, entrevistant primer la llevadora Flora Sala, que exercí uns anys abans que Pilar Solés, i a continuació parlaré de les dues llevadores del segle XIX, de les quals naturalment he pogut obtenir menys dades, a causa de la manca de documents i d'informació verbal.

Flora Sala Vilella

Va exercir a Celrà del 1946 al 1954, i a Barcelona del 1955 al 1984.

—Senyora Flora, gràcies per permetre'm que li faci unes preguntes sobre el seu exercici professional a Celrà i municipis circumdants. Quin dia va néixer?

—El dia 21 d'octubre de l'any 1919, a Celrà. El meu pare era de Torroella, i la meva mare, de Sarrià de Dalt; jo vaig ser la tercera de cinc germans.

—De petita va estudiar a Celrà?

—Sí, anava a l'escola amb la senyora Gertrudis, que tenia entre 80 i 90 alumnes; les més grans havíem de fer de mestres dels més petits. Després de casada em vaig preparar com a alumna lliure per fer el batxillerat, que consistia en tres cursos i un quart amb les assignatures de fisiologia i higiene com a preparació per a la carrera de llevadora. Abans d'iniciar els estudis lliures havies de parlar amb un professor per si estava disposat a examinar-te. El meu va ser un mossèn de l'institut de Girona del carrer de la Força, i quan hi vaig anar a parlar em va dir: "Vols dir que no ets una mica grandeta per estudiar?"

—I doncs, quants anys tenia?

—Mira, em vaig casar amb en Joan Amalrich a Celrà el dia 6 de juliol de l'any 1942, i just aquell mateix any, després del viatge de noces a Sant Feliu de Guíxols, vaig començar a estudiar: tenia 23 anys. El fet que el meu germà fos mestre em va ajudar molt a preparar-me algunes assignatures.

—Tampoc no era cap edat, 23 anys!

—No, però mira, ja se sap... al mossèn li va semblar que era massa gran. Després de deixar l'escola als dotze anys vaig anar a aprendre a cosir;

Flora Sala, acompanyant un nadó a batejar. La llevadora era la que acompanyava els nens a l'església mentre la mare feia les dues setmanes de repòs obligatori a casa.

en aquell temps totes les noies hi anàvem. Posteriorment em vaig dedicar a fer de mainadera, i més tard vaig treballar al laboratori de la fàbrica Extractos, Curtientes y Productos Químicos de Celrà, de l'any 1938 al 1942.

—*On vivien?*

—Vàrem anar a viure a casa dels pares d'en Joan, a Cal Maco, a l'actual carrer Doctor Romagós, núm. 24, abans anomenat carrer Alau. La mare del meu marit, la Pilar Rubies, era llevadora, i es dona la casualitat que la seva mare política, la Joaquina Nonell, també ho era, i la mare política de la Joaquina, la senyora Magdalena, també, encara que ella no tenia estudis. Nosaltres vàrem tenir dues filles: la Pilar, que va néixer l'any 1943, i la Telma. Potser és per això, pel fet de no tenir cap noi, que es va perdre la tradició que les joves fossin llevadores.

—*Llàstima! Va estudiar a l'Hospital Clínic?*

—Sí, hi vaig cursar la carrera de practicant i de llevadora. Mira, aquí tinc el títol de matrona lliurat per la Universitat de Barcelona amb data 20 de novembre de 1946.

—*Va fer els estudis molt ràpid...*

—Sí, m'agradaven i hi tenia facilitat. En aquell temps no ens demanaven fer pràctiques de llevadora, però algunes alumnes vàrem demanar a les llevadores de l'Hospital Clínic que ens deixessin quedar a les nits, d'amagatotis, a fer pràctiques.

—*Va començar a exercir just després d'acabar la carrera?*

—Sí, aquí tinc els certificats. El mateix any 1946 la Jefatura Provincial de Sanidad em va expedir el nomenament de llevadora d'assistència pública domiciliària amb caràcter interí per als municipis de Bordils i Juià, i el juliol del 1949 em lliurà el nomenament definitiu. Posteriorment, amb data 17 d'agost de 1951, vaig obtenir la plaça de llevadora de la Seguretat Social al mateix partit mèdic de Bordils.

—*I aquest altre certificat, què és?*

—Són el nombre de parts que vaig atendre, tant els particulars com els del SOE [Seguro Obligatorio de Enfermedad], durant l'any 1950. En total van ser 29 assistències, repartides així: 11 parts a Bordils, 1 a Mollet, 1 a Flaçà, 4 a Sant Martí Vell, 2 a Madremanya i 10 a Medinyà. Fins i tot hi ha el preu: pels particulars cobrava 250 pessetes, i pels del SOE, 66 pessetes.

—*Això inclosos els controls prepart i postpart?*

—Sí; fèiem una visita diària durant uns 10 o 12 dies i també acompanyàvem el nadó a batejar, perquè la mare no sortia de casa fins dues setmanes després del part. Més endavant, quan la mare ja feia vida normal, tornàvem a portar el nen a l'església, a "presentar-lo". El mossèn el portava a l'altar i li deia unes oracions.

—*Com canvien els temps!...*

—Sí, el sistema de treball era més dur que ara, començant per la manca de mitjans de transport. Jo havia arribat a caminar molt, per aquells pobles... Has de pensar que quan vaig obtenir la plaça de practicant a Celrà va coincidir amb l'arribada de la penicil·lina, que inicialment s'havia d'administrar cada tres hores, després cada sis i finalment cada dotze. De vegades, quan el domicili era molt apartat, m'hi havia quedat a dormir. Exercint de

llevadora, el doctor Jacint Muñoz i jo vàrem haver de fer alguns fórceps, i en una ocasió una cesària a la taula de la cuina, ajudats només per l'anestèsista amb la seva màscara de cloroform.

—*En aquestes anades i vingudes, li havia succeït alguna cosa curiosa?*

—És curiós com es feia per creuar el riu. Quan havia d'anar a Medinyà anava caminant per la zona del Congost, passant per la font Picant, fins a arribar a la llera del riu Ter. Allà, en Paco... bé, en Francisco Colomer, conegut també com "el barquer de Medinyà", hi tenia penjada una corda que travessava el riu i arribava fins a una campana que tenia instal·lada a casa seva. Perquè sonés l'avís que algú volia creuar el riu s'havia d'estirar la corda, i llavors ell et venia a buscar. Això mateix s'havia de fer si es volia anar de Bordils a Cervià de Ter, però en aquest cas el barquer era de Bordils.

—*Que curiós! Ho trobo bonic i original.*

—Ho era. Un dia, en Paco, mentre venia a buscar-me per anar a Medinyà, va començar a cridar: "Corre, vine, fica't a l'aigua, corre, corre!". Jo no sabia què passava, però en pujar a la barca em va explicar que al meu darrere hi havia un gos rabios. Quin espant que vaig tenir!... En tornar em va acompanyar per si l'animal encara rondava per la zona buscant aigua. Dies després em va comentar que l'havia matat d'un tret d'escopeta. També recordo una vegada que havia plogut molt i el fort corrent impedia travessar el riu. Jo m'havia compromès a assistir i fer el seguiment d'una partera a Medinyà, i per això vaig demanar si el camió de la Campsa m'hi podria portar. Em van dir que sí, però amb la condició que havia de presentar un certificat de l'Ajuntament. I durant uns dies, aquest va ser el meu mitjà de transport.

—*Una llevadora amb el seu maletí sanitari i enfilant-se al camió de la Campsa... Inèdit! Com és que se'n va anar a viure a Barcelona?*

—Doncs perquè l'any 1954 van tancar la fàbrica de Celrà i en Joan es va quedar sense feina. Llavors vàrem venir a viure a aquesta casa d'Horta.

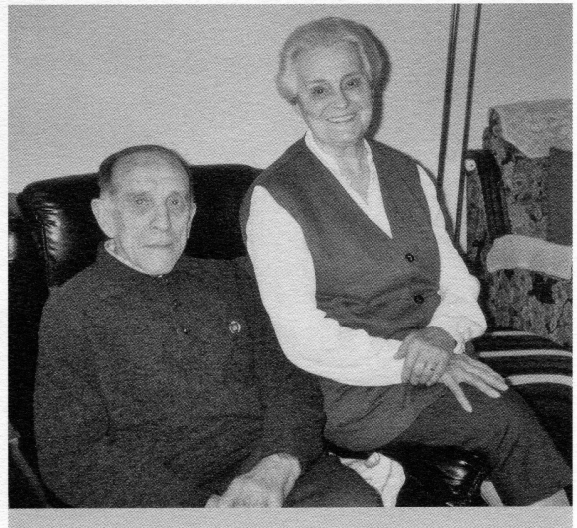
—*És un barri molt bonic. M'ha agradat molt l'ambient de la plaça Eivissa.*

—Nosaltres hi estem molt bé, i a més les meves filles viuen molt a prop d'aquí. En arribar al barri vaig anar a treballar a la Clínica La Previsió Ferroviària, com s'anomenava abans. Està situada a pocs metres d'aquí. També feia domicilis, i havia d'anar sovint a les cases barates del Turó de la Peira. Aquests habitatges es van fer per allotjar els immigrants que venien d'altres llocs d'Espanya, i per edificar-los van utilitzar el material procedent de l'enderroc de l'Exposició Universal de Barcelona de l'any 1929. Més endavant també vaig treballar a la Clínica del Pilar amb el tocòleg doctor Ribas Magrí, i l'any 1975, aproximadament, vaig començar a treballar a la Seguretat Social en una zona pròxima al Paral·lel, on em vaig estar fins a jubilar-me.

—*Quines aficions té?*

—Cuinar, cosir, fer ganxet, cantar i fer excursions per la muntanya. La muntanya ens agradava molt, i per això sempre que podíem el meu marit i jo viatjàvem a Àustria. A Celrà també hi havia representat sarsueles, que assajàvem a l'Ateneu. Recordo que es van fer *El manojo de rosas*, *La vaquerita*, *Los claveles* i *La Dolorosa*.

La senyora Flora, amb pas lleuger i vital, ens acompanya fins a la clínica on va treballar i ens ensenya també algunes cases modernistes del barri. En arribar a la plaça Eivissa ens acomiadem amb el propòsit de tornar-nos a veure.

La Flora i en Joan, el seu marit, en una foto de fa un parell d'anys.

Pilar Rubies Viñas

(La Selva de Mar, 1890 – Barcelona, 1977)

La Pilar Rubies era la mare política, altrament dit la sogra, de la Flora Sala, entrevistada anteriorment. Va néixer a la Selva de Mar el dia 2 d'abril de l'any 1890. El seu pare era de la Selva de Mar i es deia Pere, i la seva mare, Maria, era de Llers. Es va casar l'any 1908, quan tenia 18 anys, amb el seu promès, Miquel Amalrich Nonell, a la parròquia de Celrà. Varen tenir tres fills: la Carme, la Consol i en Joan.

El matrimoni es va quedar a viure a Cal Maco de Celrà, la casa dels pares d'en Miquel, o sigui en Joan Amalrich i la Joaquina Nonell, que llavors era la llevadora titular de la vila.

Pel que coneixem, és molt possible que fos la mateixa Joaquina la que despertés la vocació de la Pilar per fer de llevadora, ja que probablement aquesta va haver d'ajudar la seva sogra moltes vegades en les tasques d'atenció als parts. Llavors

era costum que una altra dona col·laborés amb la llevadora principal.

Sigui com sigui, la Pilar no va perdre el temps, ja que, embarassada i tot, va decidir estudiar per llevadora a la Facultat de Medicina de Barcelona. I va completar la seva preparació a temps de prendre el relleu a la seva mare política: quan va finalitzar els estudis tenia 23 anys, i la senyora Joaquina, 62.

La família encara conserva el títol, lliurat per "S. M. el Rey Don Alfonso XIII" i en nom del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes, que va obtenir el dia 24 de juny del 1913.

Tot fa pensar que durant 18 anys la Pilar va exercir a títol particular, perquè fins a l'any 1931 no es va presentar a un concurs per obtenir una plaça de llevadora titular al municipi de Bordils. Segons un document signat pel batlle i el secretari de l'Ajuntament, el 13 de novembre de l'any 1931 va ser nomenada per cobrir aquesta plaça a

Foto de record de la Pilar Rubies amb les seves netes.

Bordils, amb un sou anual de 495 pessetes. Un any després, el 19 de novembre del 1932, l'Ajuntament de Flaçà nomenà oficialment la Pilar llevadora del municipi, interinament.

Amb exercici a totes dues poblacions, Bordils i Flaçà, no li havia de faltar feina. Potser per això la seva néta Telma recorda que la Pilar explicava que de tant caminar se li foradaven els enagos de crespó, a causa del ròssec continuat amb els genolls. Però no sempre anava a peu: algunes vegades, quan la distància era molt llarga, s'havia traslladat en tartana.

En ocasions els seus serveis també eren sol·licitats al poble de Medinyà, i per anar-hi havia d'agafar la barca d'en Paco, tal com ja ens ha explicat la Flora. Durant el seu exercici professional Pilar Rubies va haver de viure la Guerra Civil i la postguerra; aquesta última es va caracteritzar, entre altres coses, per l'inici d'un progressiu increment de la natalitat.

Sembla ser que en fer-se gran la Pilar va anar a viure a casa d'una filla a Barcelona, ja que va morir a la capital el dia 10 de febrer de l'any 1977, als 87 anys.

Joaquima Nonell i Pont (Celrà, 1851-1929)

La Joaquina, com he esmentat, era la mare política de Pilar Rubies. Va néixer a Celrà el dia 5 d'abril del 1851, filla de Miquel, de Celrà, i Maria, de Cantallops. La Joaquina es va casar amb Joan Amalrich Mitjà a la parròquia de Sant Fèlix, de Celrà, el dia 23 d'abril de 1872; ara diríem que va ser el dia de Sant Jordi. Com era costum a l'època varen quedar-se a viure a Cal Maco i tingueren cinc fills: Miquel, Narcís, Enric, Dolors i Consol. En els registres parroquials el segon cognom de la Joaquina consta com a *Pou*, en lloc de *Pont*.

La seva mare política, Magdalena Mitjà, feia de llevadora o de llevanera, terme que utilitzo per referir-me a les llevadores que no havien estudiat. Popularment se les anomenava "no passa-

Joaquina Nonell. Procedència: Arxiu familiar.

des", és a dir, que no havien passat per la Facultat, fet molt freqüent abans del 1850, especialment per a les dones que vivien allunyades de les grans ciutats.

El nom *llevanera* consta en un extracte de naixement del segle XVI a Palamós com a substantiu emprat per referir-se a les persones que ajudaven a llevar les criatures.

En aquest cas també podem suposar que la senyora Magdalena va lliurar algunes lliçons pràctiques a la seva nora Joaquina Nonell, perquè aquesta no va obtenir el títol de llevadora fins al 1886, als 35 anys, edat suficient per haver tingut bones ocasions de practicar l'obstetrícia al costat de la seva mare política.

Gràcies a la seva família, que ha guardat els documents amb molta cura, ara podem observar el títol de la Joaquina, expedit pel "Ministerio del Fomento i SM La Reina Regente del Reino" i datat a Barcelona el dia 1 de març del 1886. Aquest és un dels títols més antics de què disposem, després del de Carmen Bastons, de la Bisbal, que data de l'any 1878.

Podem imaginar-nos la popularitat que devia adquirir Joaquina Nonell, ja que era la primera llevadora titulada del municipi i possiblement una de les primeres de la comarca. Va morir a Celrà als 78 anys, el dia 14 de març de l'any 1929.

Magdalena Mitjà Bach (Celrà, 1808-1884)

Magdalena Mitjà va néixer l'any 1808 a Celrà. La seva mare es deia Maria, i el seu pare, Joan.

Es va casar a l'edat de 23 anys amb en Narcís Amalrich a la parròquia de Sant Fèlix de Celrà, el dia 10 de febrer de l'any 1831. El matrimoni va tenir quatre fills: en Joan, la Maria, la Lluïsa i la M. Carme.

No hi ha documents que demostrin si en casar-se va anar a viure a Cal Maco però, pels costums de l'època, és probable que fos així. En aquest cas podríem dir que va estrenar casa, ja que a la façana de l'edifici hi ha inscrit l'any en què es va edificar: 1829.

He esmentat Cal Maco, però llavors la casa encara no s'anomenava així. Qui podria explicar bé l'origen d'aquest mot és Joan Amalrich, marit de la Flora i autor d'un article que explica una història relacionada amb una sotana de capellà que sembla que va donar lloc al motiu de *Maco*.

Per manca de documents no podem anar més enrere, i per això desconeixem d'on li va venir la disponibilitat per ajudar a infantar les parteres i qui va ser la seva instructora directa. Suposem, però, que havia de ser una persona propera del seu nucli familiar; i també segurament va ser ella qui va influenciar la seva jove, Joaquina Nonell, perquè estudiés aquesta professió.

Magdalena Mitjà va morir a Celrà a l'edat de 76 anys, el dia 19 d'octubre de l'any 1884.

Per situar-nos a l'època en què la senyora Magdalena i altres dones valentes ajudaven a néixer els infants, uns 150 anys enrere, cal recordar que era un temps marcat per la manca de llum, d'ai-

gua canalitzada potable i de material sanitari, i també per la lentitud dels desplaçaments, que es feien a peu o en carro.

Cal considerar, però, que disposaven d'uns coneixements traspassats de generació en generació sobre aspectes relacionats amb la dona, com els cicles menstruals, les formes d'aturar hemorràgies, l'alimentació de l'embarassada per ajudar la pujada de la llet o com actuar quan el nen plorava de mal de ventre, restrenyiment o insomni. El coneixement d'herbes, ungüents, cataplasmes, vapors, ventoses i d'altres era bàsic per tractar petites dolences. Sovint eren les trementinaires les qui, amb la seva experiència transmesa també de forma generacional, oferien un ventall de recursos curatius.

ROSA M. MASSANA RIBAS (INFERMERA)

Instrumental quirúrgic utilitzat per llevadores i infermeres.